

„AHOL AZ ÉG ÉS A FÖLD ÖSSZEÉR” – ÚT MENTI HALÁLHELYEK CHILÉBEN
Földön maradó holtak a chilei néphit magyarázatában

„Igen. Tudod, amikor valaki balesetben hal meg,
csak a teste távozik el. A lelkének még
nincsen helye a mennyországban.
Ő itt marad a Földön. Odaragad, ahol a test
elhagyta őt.
Ezért építünk neki házikót, hogy ott lakhasson”.
(B. Rivas, 2015)

popular religion. For easier understanding, I outline the path of the soul for good and bad death based on the interpretations of the locals. The items or vows received in return for miracles are explained through interviews. In this paper I analyze the process of this exchange of spiritual and earthly values together with the obligations of popular saints and followers, explaining the form of communication between them. With examples I illustrate how a soul may become the new possessor of values and rights.

Absztrakt

E tanulmány fókuszpontjában a chilei vallási szinkretizmus egyik példájáról olvashatunk. Az animiták, azaz a népi szentekként tisztelt, apró, út menti házacskákban lakó, váratlan halál során elhunyt személyek lelkei részét képezik a társadalom kapcsolati hálózatának. E földöntúliak a helyiek hite szerint segítséget nyújthatnak a földiek vágyainak beteljesítésében, bizonyos javak ellenszolgáltatásának fejében. Írásomban bemutatom, hogyan válnak ezek a lelkek népi szentekké, s a könnyebb értelmezés érdekében tisztázom a népi vallásosság fogalmát is, majd a helyiek értelmezése alapján a lélek útját vázolom fel jó és rossz halál esetében. A felajánlásokért cserébe kapott csodatételek magyarázata interjúrészleteken keresztül történik. Írásomban elemzem ezen értékcsere folyamatát, a segítségkérő és segítségnyújtó kötelezettségeit, s a közörtlük zajló kommunikáció formáját. Példákkal szemléltetem, az értékek új gazdája, a lélek hogyan képes birtokolni bizonyos tárgyakat és jogokat.

Abstract

In the focus of the present study I introduce an example of the Chilean religious syncretism. The animitas are roadside shrines where souls of deceased stay according to locals' belief. Animitas of those who have died in unexpected violent or tragic circumstances are referred to as popular saints, and are members of the social network. To the faith of the locals, these beings may assist in the fulfillment of the earthly desires, in return of certain goods and offerings. In this study I show how these souls become popular saints, and I also clarify the concept of

Bevezetés

A ma elfogadott tudományos nézőpont szerint a test egy biológiai organizmus, amely élettartamának lejáráta után elporlad. Annak lélekkel való kapcsolata sokak szerint gyermekig lábakon áll. A 18. századi orvos, kémikus és filozófus gondolkodó, Georg Ernst Stahl¹ szerint pedig a testet egy másik létező, a lélek hozza létre, és tartja életben. A lélek állapota felel így a test egészségéért és annak betegségéért is. A lélek távozása okozza a biológiai test halálát is. Bármely, a test működésébe való külső beavatkozás így valóságos bűn, hiszen egy orvos nem rendelkezhet egy másik ember testének és lelkének állapotára felett.

Nemcsak a tudomány, hanem az egyházak is keresik a választ a test és a lélek kapcsolatára. Bár ma megkülönböztetjük vallási ágazatok és azok intézményes rendszerbe szervezett egyházait, mind-ezekben közös viszont, hogy valamennyien külön létezőként tartják számon az emberi testet és a lelket. A halál pillanatát legtöbbször a lélek testből való kilépésével hozzák párhuzamba.

A halál azonban nemcsak a fizikai test síkján történik meg, hanem társadalmi síkon is. Az egyén halálakor a társadalmi halál² még nem következett

1 The Leibniz–Stahl Controversy (2016), transl. and edited by F. Duchesneau and J. H. Smith. Yale U.P. (536 old.)

2 A társadalmi halál fogalma Hermans szerint fontos az animiták vizsgálatakor, hiszen egy egyén halála után kikerül abból a társadalmi hálózatból, amelynek életében része volt. Hermans úgy fogalmaz: az animiták olyan emberek szentként tisztelt emlékét őrzik, akik társadalmilag halhatatlanná váltak.

be. Az általa elvégzett feladatokat a közösségben másnak kell majd ezentúl ellátnia. Amikor az egyén halála előrelátható, a változás a társadalom többi tagjának szemében hamarabb válik elfogadhatóvá. Abban az esetben viszont, ha az egyén váratlanul távozik az élők közül, az általa hátrahagyott feladatokat a társadalmi hálózat tagjai nagyobb megrázkódtatásként élik meg. Ekkor a veszteséget követő elvégzendő feladatok is kiszámíthatatlanul érkeznek (Hermans 2010).

Már több mint két éve tartó chilei terepmunkám során én is a test és a lélek kapcsolatára keresek válaszokat. Hogyan ábrázolja a chilei népi vallásosság a lélek testből való távozását váratlan halál esetén? Az ország látképét apró házacskákat, azaz animitákat tarkítják. Az aprócska építmények falvakban, kis- és nagyvárosokban, fő- és mellékutak mentén egyaránt láthatók. Ezekben a szentélyekben a néphit szerint azok a lelkek találnak ideiglenes otthonra, amelyek Isten szólítása nélkül kényszerültek elhagyni a fizikai testet. A bennük lakó lelkeket a látogatók mindenféle földi jóval ajándékozzák meg.

Vajon a népi vallási gyakorlatok milyen magyarázatot adhatnak a *józanész* által felfoghatatlan, korai távozásra? Az idő előtti halál olyan úr, amelyet sem a tudomány, sem az intézményesített vallás nem tud kételyeket kizáróan magyarázni. A chilei népi vallásosság is ezt az úrt igyekezik betölteni. Jelen tanulmányban bemutatok néhány részletet a chilei lélekipihenőknek szentelt antropológiai kutatómunkám során szerzett tapasztalataimból.



Néhány animita az ötös főútvonal mellett Chillán és Santiago között (saját fotók, 2016)

A népi vallásosság és a népi kanonizálás Chilében

Az animiták és a népi vallásosság

Don Yoder definíciója szerint a népi vallásosság az intézményes, vagy hivatalos vallás a törzsi vallás olyan formája, amely új, szinkretikus egységet képez a hivatalos egyház dogmái és a néphit elemeinek összeolvadásával. Ennek amerikai példája a régi, törzsi hit és a kereszténység keveredése (Yoder 1974). A gyarmatosítást megelőzően a mai Chile területén többistenhitű kordillera-i törzsek éltek. Hitrendszerüket azonban megzavarta az egyisten-

hitű európaiak érkezése. A népi szentek, azaz az animiták története e kétféle világnézet és a különböző vallási gyakorlatok keveredésével kezdődött.

Ojeda (2013) magyarázata alapján az animita egy tragikus esemény során elhunyt személy emlékeit őrző, kicsi ház vagy templom formájú építmény. A szent térben az elhunyt hozzátartozói fényképeket, ajándékokat és szent tárgyakat helyeznek el emlékül. Az animita a haláletet helyszínét pontosan megjelöli. Salas Astrain (1992) szerint az animita egy korábbi váratlan baleset áldozatának lelke, amely csodatévő ereje miatt az idő múltával lassan népi szentté válik. „A főútvonal egy hosszú és keskeny koporsó. Chile az animiták világbajnoka. Bár vitatják, hogy a tradíció eredete európai vagy a gyarmatosítás előttről származik, egy biztos: egy országban sincsen több belőlük, mint itt” – írja Felipe Pumarino a Las Últimas Noticias napilapjában, cikkének címszavánál (Pumarino 2012:18).

A dél-amerikai országok közül Argentínában, Peruban, Bolíviában, Kolumbiában, Venezuelában, Uruguayban, Brazíliában, valamint Közép-Amerikában is találhatók animiták, bár országonként más-más elnevezéssel³ és állami szabályrendszerrel.

Történetileg, Oreste Plath szerint a chilei animita hagyományának közvetlen elődje az *apacheta*. Az *apacheta* olyan kövekből készült építmény, amelyet a felföldi indián törzsek építettek. Ez szent helyként funkcionált, ahol felajánlások elhelyezéséért cserébe az úton haladók védelmet kérhettek az isteni erőktől.⁴

A prehiszán időkből ismert halottkultusz és a spanyol katolicizmussal érkező purgatórium képzelet szintén fontos elemeit képzik a ma ismert animitáknak. Mindkét esetben a hit lényege, hogy halál után a lélek egy, a Földhöz közeli szférába kerül, ahonnan figyelheti az élőket, segíthet rajtuk, vagy éppen büntetheti őket. Így keletkezett a szokás, hogy külön lakóhelyek épüljenek a Föld és a Mennyország között lebegő lelkeknek. Ez a lakóhely az emberek házaire hasonlít, vagy egy templomra azért, hogy az otthonos lehessen. A lélek ez által ismeri el azt átmeneti otthonaként, amit a

3 A lélekpihenő egyéb elnevezései országonként: capelinha (BRA); crucesita (PAR, COL); santuario, templo, capilla (MEX); alma, alma cruz, nichito, tumbita (PER); capillita ánima (VEN); capillita, ermita, nicho, santuario (ARG); descanso, descanso del alma (USA), (Hoffmann & Dickinson 2010:155).

4 Dél-Spanyolországban is létezett egy hasonló szokás. Az utak mentén elhunytak emlékére oltárt emeltek, ahol imádkozni is lehet a hasonló balesetek elkerüléséért.

köztes létben töltött idejében használhat. Később a köztes létből véglegesen a másvilágra kerülhet (Plath 1993).

A vallási szinkretizmus értelmében tehát a chilei animiták esetében is több, korábbi képzetrendszer elemei keveredtek, amelyekből aztán egy új vallási forma, a népi vallásosság alakult ki. A népi vallásosság fogalmának mélyebb tisztázása kulcsfontosságú a jelenlegi tanulmány megértésének szempontjából.⁵ A chilei népi vallásosság fogalmát először Cristian Parker (1966) használta. A népi vallásosság integráló koncepciója független a hivatalos vallásosság fogalmától. E fogalom használatával a hivatalos és nem-hivatalos vallásosság a hozzájuk tartozó szokásrendszerekkel együtt elkülöníthetőek lettek.⁶

Chartudi és Newbery (1966, 1978) szavaival egyetértve Ojeda ír a népi kanonizálás szokásáról. Egyező véleményeik szerint, ezen erős katolikus hagyományokkal rendelkező országban létezik a népi kanonizálás szokása, amely szerint kultuszá formálódhat a nép által szentként kiválasztott (elhunyt) személyek tisztelte. Ebben az esetben a katolikus egyház intézménye nem vállal szerepet a szentté avatásban, hiszen azt maga a nép vállalja magára. A hivatalos katolikus szentek mellett megjelennek más, a nép által szentnek tartott és annak is hívott személyek. Parker (1992), Carrozzi (2005), Salinas (2005), Cerutti (2010), Martínez (2010) és Ojeda (2013) népi vallásosságról alkotott véleménye megegyezik. Eszerint a népi vallásosság egyfajta védelemi eszközként funkcionál a felettük lévő domináns rendszerrel szemben. A népi vallási gyakorlatok eszközként enyhítik és orvosolják az alárendeltek mindennapos problémáit, s ezzel együtt a rétegek közti űrt is csökkentik.

A jó és a rossz halál fogalma

A népi szentek születésének megértéséhez fontos két új fogalmat bevezetnünk: a *jó és a rossz halál*ét. Az általam elvégzett kutatómunka során e két fogalom kulcsfontosságú szerepet töltött be, hiszen a legtöbb idézett forrásmunka írója is ezeket használja a két elkülöníthető haláletet azonosítására.

5 Több Chilei és külföldi kutató közt Ojeda (2013), Newbery (1978), Parker (1992), Carrozzi (2005), Salinas (2005), Cerutti (2010), Martínez (2010) is használja a fogalmat az animiták hagyományával kapcsolatban.

6 A korábban idézett Don Yoder is hivatalos és nem-hivatalos vallásossággként különíti el az intézményesített és az azon kívül eső vallásgyakorlást.

*Jó halál*nak nevezünk minden olyan halálesetet, ami természetes módon következett be, s így azt a közösség is a természet által elrendelt élet-halál körforgásának a részeként tekinti. *Rossz halál* ezzel szemben minden olyan haláleset, amelyre a közösség nem számíthatott, hiszen az nem természetes módon következett be. A rossz halál nem a természetes élet-halál körforgásának a része, hanem az egy társadalom hibájából létrejött természetellenes veszteség (pl. fiatalok halála, baleseti halál, erőszakos halál, kivégzés, stb.). A fiatalok halála azért tartozik a nem várt, vagy *rossz* haláleset kategóriájába, mert a megélt kor jóval a várható átlagéletkor alá esik. Továbbá a baleseti halál egy olyan fajta erőszakos halálnak számít, amelyet nem szándékosan követtek el. Így maga a baleset kiváltó személy sem lesz feltétlenül bűnös a közösség szemében. Abban az esetben számít bűnösnek, ha ő követte el a szabályszegést (pl. ittas vezetés, közlekedési jelek figyelmen kívül hagyása stb.). A baleset tragikumát adja, hogy az egy mindennapi helyszínen vet véget egy – életútját még be nem fejezett – ember életének. Az erőszakos halál leginkább gyilkosságra utal, amelyet vagy spontán, vagy tervezett módon követtek el. A gyilkosságokat kiváltó konfliktus még nem ok arra, hogy az áldozat idő előtt eltávozzon az élők sorából. A gyilkos bűne nem megbocsátható, hiszen egy ember nem rendelkezhet Isten helyett egy másik ember élete és halála felett. A kivégzés vagy háborús halál szintén a rossz halál kategóriájához tartozik, mivel a gyilkos ebben az esetben is egy emberi lény, aki nem rendelkezhet Isten helyett más ember sorsáról. Bár a kivégzések hátterében általában bizonyított bűnösség vagy feltételezett politikai bűn áll, az mégsem lehet nagyobb a kivégzés bűnéénél. Ebben az esetben, akármi is legyen a kivégzendő bűne, az csekélyebb jelentőségű bűn magánál a kivégzésnél. Így megfordul a bűnös és ártatlan szerepe: bűnös az, aki más élete felől ítélkezik, s ártatlan (vagy bűnbocsánatot nyert) az, aki az ítéletet meghozó áldozatául esik.

A halál körüli rítus első lépéseként a természetes, azaz *jó halállal* elhunyt személy teste a temetőbe kerül. Ezzel a közösség kifejezi, hogy az elhunyt sem időbeli, sem térbeli síkon nem tartozik már az élők közé. A temető terében azelőtt nem élt senki, most sem keresztezi az élők útját, így az a közösség számára egy elfogadott tér a holtak számára. Az élők és a holtak tere így fizikailag és szimbolikusan is elkülönül.

A „rossz”, azaz váratlan halál esetében azonban a közösség még nem fogadja el az egyén hiányát,

hiszen a személynek még „fenntartott” helye van, befejezetlen feladatokkal rendelkezik az élők világában. Ezért keresztezi a rossz halállal elhunyt személy emlékhelyének tere az élők terét. A halott testét ebben az esetben is térben a földiek terén kívülre, azaz szintén a temetőbe helyezik. Viszont a lélek ilyenkor nem távozik azzal együtt a holtak birodalmába, hanem a „földhöz ragad” a halál beálltának helyszínén. Az idő síkján a halál egy szerencsétlen esetből következően az „elfogadható” időponttól előrébb csúszott.

Az idő előtti halált a legtöbb közösség nagy fájdalommal, nyugtalansággal és békétlenül fogadja. Az elhunytat ismerők számára egy hosszabb átmeneti idő szükséges, míg végül elfogadják az egyén váratlan halálát. A közösség nem csak az elhunyt lélek megnyugvását, de saját megnyugvását is keresi a probléma megoldására. Ezt antropológiai szakki-fejezéssel nevezhetjük egy átmeneti rítusnak, amely a közösség hozzáállását célozza megváltoztatni a váratlan haláleset feldolgozásával kapcsolatban. Az átmeneti rítusok általánosságban az egyén társadalmi helyzetét, pozícióját változtatják meg. A rítus végeztével a közösség az egyént már másik státuszhoz tartozóként tekinti.

A rossz halál egy kutató és egy magánszemély magyarázatában

Meglátásom szerint a chilei lélekpihenők építési szokása például szolgál a váratlan halált elfogadni vágyó közösség efféle átmeneti rítusára. Ez a rítus egy évekig tartó folyamat, amely során a „rossz” halált halt egyént a közösség lassan, végérvényesen halottnak nyilvánítja. A rítus helyben nem a temetőhöz, azaz a holtak teréhez kötődik, hanem az élők terében ahhoz a ponthoz, ahol az adott személy utoljára volt életben. Ezen a ponton a léleknek egy *casita*, azaz házikó épül, míg maga a test már koporsóban nyugszik. Ezzel a mozzanattal a lélek átköltözött a testből a neki épített házikóba.

Paula, a 27 éves banki adminisztrátor⁷ úgy fogalmazott: „*Az anímita arra szolgál, hogy azt a*

7 Módszertani szempontból fontosnak tartom, hogy megkérdezzek minél több társadalmi osztályból származó embert, akik mind más és más helyen dolgoznak, eltérő szakmai tapasztalattal rendelkeznek. Paula vidéki, szerény családból származik, aki egyetemi tanulmányainak köszönhetően már fiatalon sikeres lett. A vele készített interjú során sok összefüggést megláthattam.

borzasztó helyet, ahol a baleset történt, valahogyan széppé, elfogadhatóvá tegye. Képzeld csak el, ha minden nap azon az utcasarkon kellene bekanyarodnod, ahol a 6 éves kislányodat elütötte egy autó. Depressziós lennél, aztán nem bírnád a nyomást, aztán emiatt el is kellene költöznöd. Pszichológiai szempontból az animita egy nagy segítség az embereknek. Ha a család épít a tragédia helyszínére egy animitát, ami egy kicsi házikó az ő fényképével, gyertyákkal, a kedvenc játékaival, akkor az olyan, mintha ő ott lenne. Valójában ott is van. Ott érezni a kislány jelenlétét. Akinek fáj az ő elvesztése, mindenképpen szívésen megy majd arra, hiszen ő ott van” (Izquierdo 2017).

Felfigyeltem rá: amíg Paula a halálról beszélt, a gondolatban megjelenő fájdalmat arckifejezéseivel is mutatta. Ezzel szemben, amikor az animita szót kimondta, azonnal szélesen mosolyogni kezdett, és közben magyarázta, „mennyre tüneményes dolog látni ezeket a kis építményeket”. Szinte már teátrálisnak éreztem, értelmezésével mennyre el szeretné különíteni a tragikus halál csúf helyszínét és a helyet megszépítő, fájdalmat oldó házacska. Ebből arra következtettem, számára jelentős különbséget jelent, hogy épült-e animita egy váratlan halál helyszínén, vagy sem. Ez a házacska, a nem várt halál helyszíne egyfajta utat nyit az élők és az halottak világa között, lehetővé teszi a két világ közötti kommunikációt. E kommunikáció eszközéül szolgálnak a helyszínen a léleknek adományozott ajándékok. Az elhunythoz tartozó személyes tárgyak halma mellett elhaladva még az őt nem ismerő személyek is lelassítanak. Az animita így beteljesíti funkcióját. Az élők az elhunyra gondolnak, s a tárgyak felidéznek személyének fontos jellemzőit. Egyre többen beszélni kezdenek az elhunyt életéről és tragikus haláláról. Ezekben a történetekben gyakran erősödnek az elhunyt jó tulajdonságai és a halál tragikuma is, még párhuzamosan nő a kihelyezett ajándékok mennyisége is. A közösség kollektív hozzáállásából következően hamarosan már mártírként kezelik őt. A kollektív emlékezet idővel egyre jobban eltér a valódi történettől. A hatalmas áldozat meghozatala miatt ő egy „csodatévő” teremtéssé lesz. A lélekből így válik egy fikatív, égi világhoz tartozó szereplő: egy *santo popular*, azaz „népi szent”. Ez a földön túli teremtés különleges kapcsolattal rendelkezik a Földi és az Égi világ között: kívánságokat tud teljesíteni az élők kérésére, azaz „csodát tesz”. Az animita helyszínén mind több és több ajándék gyűlik.

Mi a különbség abban, hogy egy szentet vagy egy animitát kérünk meg, hogy segítsen rajtunk? Hugo Zepeda teológus szerint, aki az Égben van,

az szent. Tehát, ki is van valójában az égben? A teológus magyarázata szerint minden Égbe érkező halott lélek szent. Zepeda Jézus tanításaira utal a Bibliából: „Bizony, mondom néktek: nem támadt asszonytól születettek között nagyobb Keresztelő Jánosnál; de aki a legkisebb a mennyek országában, nagyobb nála” (Máté 11:1-19). Zepeda értelmezésében így bármely Mennyekben tartózkodó lélek szent és hatalmas. Közülük is leghatalmasabbak, azaz legnagyobb hatalommal rendelkeznek a Mennyek Országába újonnan érkező lelkek, hiszen nekik lehet a legaktuálisabb tudásuk a jelenlegi Földi élet történéseiről. Zepeda magyarázata alapján általános esetben szentnek nevezük az egyház által tisztelt szenteket, és a hivatalosan szentté avatottakat. Egyházi szentből pedig számtalan van, így mi – átlagemberként – nem ismerhetjük mindegyikőjüket, csupán néhányukat. A népi képzetrendszer nagyobb valószínűséggel épít olyan szenteket a köztudatba, amelyek közelebb állnak az egyénhez (pl. Romualdito, La Marinita, La Novia stb.). Ezért a chilei néphitben gyakran szentként szerepelhetnek az elhunyt családtagok, szeretett személyek. Az animiták esetében az elhunyt – azaz az Égben tartózkodó szent személy – egész történetét ismerhetjük, beleértve életének mozzanatait és halálának tragédiáját. Minden animitát egy valódi misztérium vesz körül, amelyhez – a halál körülményei miatt – könyörület és szánakozás társul. A személyes kapcsolat és a tragikus halálból eredő szánakozás együttesétől válik valóban erőssé a hit, mely szerint az elhunyt lelke szent és az csodatévő képességekkel rendelkezik (Zepeda 2016).

A tragikus halálesetet közvetlenül követő napokban a történetek színhelyén megjelennek a virágok. Utána rendszerint valamely közeli hozzátartozó megépíti/megépítteti a házacska. Ezt követően az emberek már kéréseket is megfogalmaznak a lélekhez, amelyekért cserébe újabb ajándékokat visznek. Hamarosan már a köszönőtáblák is a helyükre kerülnek. Az animita folyamatosan gyarapszik. Ehhez néha egyfajta lázadó hozzáállás is társul, hiszen a köztérben helyet foglaló népi szent helyeket semmilyen hivatalos szerv nem engedélyezte. A bejelentésre nem is feltétlenül kerül sor később sem, hiszen az animiták a néphit részét képezik, ezzel együtt az emberek mindennapjához tartoznak.⁸ (Zepeda 2016).

⁸ *Son milagrosas las animitas?* TVN, El matinal de Chile, Santiago, 2016. április 26.

Hit, fohász és csoda

Csodát csinálni

„Aztán maga tudja, hogyan kell csodát csinálni?” – kérdezte Don Felipe, a Romualdito⁹ sírjánál is gyakran figyelő temetőőr. „Hogyan?” – feszülten figyeltem, vajon mit tudok meg ettől a sokat látott embertől. „Hát mi itt (ebben az országban) hiszünk a csodákban. Vajon hol lehet most ez a lélek, aki meghalt? Ezt csak ő vagy Isten tudja, mi nem. Talán pihen, vagy talán az égben van. Én ezt nem tudom magának megmondani, leányom. Ha ez az ember Jézussal halt meg, akkor most alszik. Ha bűnben, akkor lehet, hogy egy tüzes tóban ég, vagy majd onnan felkapja egy angyal, vagy egy madár, és egyszer elviszi az égbe. Azt én nem tudhatom. Őt az emberek hite és kérései mozgatják. Látja, itt vannak az ajándékok, az üzenetek. Azt kell mondani: nézd csak Romualdito, hozok neked egy csomag gyertyát, egy kis ajándékot, egy táblácskát. Látja?” Rámutatott egy köszönőtáblára, amin az áll: „Gracias por favor concedido” (Köszönet a teljesült kívánságért). „Én tudom, hogy Romualdito csodatévő, de nem hiszek benne. Ha maga idejön és megkéri, hogy adjon magának munkát, mert maga ezt és ezt szeretné csinálni, akkor meg fogja kapni. Aztán oda fog neki tenni egy ilyen kis táblát... Maga tudja, milyen az erős (animita)? Hát ilyen, amilyen Romualdito. Ő teljesíti”.

A temetőőrrel folytatott beszélgetés mély benyomást tett rám. A férfi néhány szóval felvázolta saját képzetrendszerét hogyan kapcsolódik a Földi élet a Mennyországgal és a Pokollal, mely lelkek hová kerülhetnek. Ezek után az emberek hitéről, és mellette saját hitéről is beszélt. A férfi bizonyítékokat sorolt fel, szerinte miért biztos az, hogy Romualdo lelke valóban csodatévő (ajándékok, üzenetek, köszönőtáblák). Don Felipe még az instrukciókat is elmondta, „hogyan kell csodát csinálni”. Ez a beszélgetés inspirált arra, a következőkben részletesen kifejtsem a „csodacsinálás” menetét. Módszertani szempontból kiváltképp értékesnek találom, hogy sikerült beszélnem a temetőőrrel, rá-

9 Romualdito a Chilében legismertebb animiák egyike. Az Estación Centralnál, lélekpihenők sora áll ma, amelyet felajánlások és köszönőtáblák vesznek körül. Az elhunyt testét Santiago központi temetőjében helyezték örök nyugalomra. Az olasz származású, ám chilei állampolgár Romualdot 1933-ban szívén szúrták a központi vasútállomás mellett az Alameda körút és a San Borja utca kereszteződésénél Santiagóban. A 41 évesen váratlanul elhunyt autószerelő animitájának valódi története az évek során megfakult. Ma Romualdo esetéről több ismert legenda is beszámol.

adásul pont Don Felipével, aki az ország egyik legismertebb népi szentjének sírjára vigyáz.



Romualdito végső nyughelye a santiagói köztemetőben (saját fotó, 2016)



Romualdito halálának helyszíne a központi vasútállomás mellett

„A földöntúli segítség maga a hit”

Nézzünk most meg egy hosszabb interjúrészletet, amelyben részletesebb értelmezést láthatunk Juan Zuritától.¹⁰ Véleményem szerint a férfi gon-

10 A 35 éves Juan Zurita a bányászati szektor egyik legjelentősebb cégének, a BHP Billitonnak az építési terveit felelős mérnöke. A BHP Billiton egymagában a világ legnagyobb felszíni bányája (Chuquibambilla) több mint a felének a tulajdonosa. Szívesen mesélt nekem saját tapasztalatairól. Fontosnak tartom, hogy megkérdezzem a bányászati szektor valamely dolgozóját, hiszen több helyi bányabaleset vált már híressé, amelyek helyét animiták őrzik.

dolatai érthetően magyarázzák az animiták csodátévő képességeit, és azt, az embereknek miért van szükségük földöntúli segítségre. Az alább idézett monológból megértettem, hogyan ölt maga a csoportmunka egy olyan dimenziót, amelyben nemcsak a földiek, hanem az égiek is szerepelnek. Arra is fény derült, mennyire fontos a kemény munka befektetése és a rendíthetetlen hit ahhoz, hogy elérjük végső céljainkat.

„Az animiták segítenek, mindenképpen segítenek. Ők egy segítség. Az embereknek sokszor segítségre van szüksége, amit az is lehet, hogy földöntúli forrásból szeretnének megkapni. Az emberek kérhetnek bármit, amit aztán az adott lélek mindenképpen teljesíteni fog. Én úgy gondolom, az animiták úgy segítenek, hogy amikor az ember kér, akkor ezzel megfogalmazza, mit is szeretne. Ez egy fajta konkrét célmeghatározás, amely után az ember feltétel nélkül rábízta magát az animita segítségére, hogy a célt el is érje. Ekkor ő meggyőződik arról, hogy a csoda meg is fog történni, a segítséget megkapja. Az egyén ezáltal önmagában is jobban fog hinni, ekkorra már nincs helye a kételkedésnek, hiszen tudja, hogy az animita segíteni fog. A csoda akkor válhat valóra, amikor az ember elhiszi, a földöntúli segítséggel ő maga képes lesz elérni a célt. Ez a földöntúli segítség maga a hit. Akár az önmagunkba, akár a földöntúliba vetett hit. (...) Nálunk a bányában is vannak animiták. A bejáratnál is, és odabent is, de a városban is. Én is mindig látom őket, amikor megyek dolgozni. A hit itt különösképpen fontos az embereknek, hiszen nem sok mindent tehetünk a természet erejével szemben. Történnék balesetek emberi hibákból, omlás miatt, vagy a sivatagi körülményekből adódóan. Nem véletlen, hogy itt mindennél fontosabb a csapatmunka, és sokkal kevésbé fontos a hierarchia. A vezető ugyanolyan ember, mint akármelyik alkalmazott. Ha az ember jó hangulatban dolgozik, segít a társának és figyelmes másokkal, akkor ő is nagyobb biztonságban lesz, jobb kedvvel fogja a munkáját is végezni. Ráadásul a bányában nagyon nehéz munkabeosztással, hosszú turnusokban kell dolgoznunk. Ez igénybe vesz mindenkit. De gyermekkorunktól kezdve azt tanuljuk a szüleinktől, hogy keményen meg kell dolgozni a valódi boldogságért, az igazi célokért. Olykor szenvedni kell, ahogyan Krisztus is szenvedett a kereszten. A chileiekben Krisztusról a szenvedő megváltó képe él, nem pedig a kedves szavakkal tanító Jézusé. De a szenvedés után végezetül elérkezik a megváltás. Mi is elérjük majd a célunkat. A jól végzett munka gyümölcsöző lesz. Amikor az ember egy animitától kér segítséget, azt azért teszi, mert az

személy is szenvedett. A célját viszont mégsem sikerült elérnie. Ő ezért segít másoknak, hogy azok elérhessék saját céljaikat, ezzel mintegy megváltást hozva. Ez is egyfajta csapatmunka az égiek és a földiek között. A szenvedés után mindenképpen el kell érkeznie a megérdemelt jónak. A vezeklés ennek kulcsfontosságú része, hiszen aki nem szenvedett, nem is kaphat igazán nagy érdemet. Vannak, akik a zarándokhelyekre térden csúszva mennek el. Ezt azért teszik, hogy megszenvedjenek az elérni kívánt célért. Minél fájdalmasabb az út, annál nagyobb a végcélnál elért boldogság” (Zurita 2017).

A segítség szót Juan egymás után négyszer is elmondta az interjúnk legelején. Ez arra enged következtetni, hogy ez valóban kulcsfontosságú. Ezt a segítségnyújtást részletezi Juan a gondolataival. Számomra az egyik leglényegesebb pont, hogy véleménye szerint az embereket a saját hitük vezeti el őket a kívánt cél eléréséhez. Juan, elmondása szerint egyetlen animitának sem közvetlen hívője. Ő nem a természetfelettiben hisz, hanem a hit erejében. Maga a hit az emberek segítése, kulcsa a boldogsághoz. De hogyan segít egy földön túlról érkező lélek ennek az erőt adó és „csodákra is képes” hitnek a megszerzésében? A kulcs a Juan által említett „vezeklésben”, azaz a felajánlásokban rejlik.

Az értékcsere egyik oldalán a segélykérő ember áll, aki el szeretne érni egy bizonyos célt (pl. új állás, gyógyulás, gyermekáldás, boldogabb párkapcsolat, tanulmányi eredmények, biztos anyagi helyzet, egy új bicikli stb.). A segítségnyújtó ebben az esetben a földöntúli lélek, az animita. Ő egy olyan lélek, aki a földi környezetben képes csodát tenni. Ezért cserébe az emberek ajándékokat ajánlanak, és hogy ezek által a lélek végül eljuthasson a mennyek országába.

Az értékcsere-elmélet szerint azonban minden segítségkérő egyben segítségnyújtó is. Sőt, minden segítségnyújtó egyben segítségkérő is. A segítségkérő a korán elhunyt ember lelke, aki szeretné még beteljesíteni valamely feladatait a földi életben, valamint eztán feljutni a mennyek országába. A segítségnyújtók ekkor az emberek, azaz az animita hívői lehetnek, akik segítenek a léleknek földi vágyainak elérésében, amelyeket beteljesítve átköltözhet a mennyországba. A lélek a segítségért cserébe egy csodát ajánl.

Nézzünk meg egy gyakori példát! Egy hívő felajánl egy szál gyertyát minden hónapban az animita oltárán. A kért csoda beváltásához azonban egy bizonyos számú látogatás mindenképpen szükséges. De vajon hány látogatás? Erre nem lé-

zezik írott szabály. A léleknek, amikor megelégszik a felajánlott dolgokkal, szabad akaratában áll teljesíteni a csodát. Amíg nem elegendő a látogatások gyakorisága és a gyertyák száma, addig a csoda még nem teljesül. Éppen ezért nem létezik teljesítetlen csoda, csak még nem teljesített csoda. Bármely hívó biztos lehet abban, fog teljesülni az általa kért változás, amennyiben megtesz mindent annak elérése érdekében.

A lélek tulajdona

A bevezetésben idézett Stahl gondolataihoz visszatérve, a test a lélek tulajdonát képezi, hiszen azt ő maga hozza létre. A testből való kilépése után vajon birtokolhat még anyagi világhoz tartozó dolgokat a lélek? A chilei néphit szerint igen.

Nem a tiéd!

Egy barátommal egy bicianimita¹¹ mellett haladtunk el egy esti séta alkalmával. Mondtam neki: „Nézd! Ez az egyik kedvenc animitám. Olyan szép, és annyi ajándék van a mellette lévő két fára akasztva. A fa ágaira üzeneteket is kötözték”. Kutatóként kulcsfontosságú a terepmunkám teljessége szempontjából, hogy az elhelyezett üzeneteket elolvassam, és az ajándékokat is részletesen megfigyeljem. „*Ne fogd meg!*” – hallottam az érkező megjegyzést, amint közeledni kezdtem a szent térhez. „Miért? De hát csak megnézem.” – „*Nem szabad! Az nem a tiéd!*” Rádöbbentem, ez egy figyelmeztetés a számomra. Aki hisz az animiták szentségében, úgy gondolhatja, én megsértem az ott pihenő lelket azzal, hogy az ő ajándékait nézegetem, és a neki szóló leveleket olvasgatom. Ha „földi” körülmények között másnak szóló leveleket olvasgatnék, azzal valóban más személyiségi jogait sérteném meg.

Kíváncsi kukucsuklásnál azonban súlyosabb vétket is el lehet követni, amivel egy lelkecskét ki lehet billenteni jókedvéből. A Chilevisión (CHV) nevű nemzeti tévécsatornán az egyik hírműsorban¹² megjelent egy riport, amelyben egy

animita ellen elkövetett rablásról számolnak be. A *niña hermosa*, azaz a „széplány” lélekipihenője az *Autopista del sol* nevű autópálya mellett található. Az 1997-ben fiatalon utóbalesetben elhunyt Astrid Soto Chamorro emlékére családja lélekipihenőt állított. Ma ez a hely a közhit szerint csodatévő. A hívők kéréseket intéznek a lány lelkéhez, majd a csodatételért cserébe őt ajándékokkal látják el (CHV, 2015).

A Széplány lélekipihenőjénél mára összegyűlt plüssfigurák száma az ezret is meghaladja. Azonban néhány ajándék tényleg értékes, így ez idevonzza a rablókat. A lány édesanyja, Graciela Chamorro úgy nyilatkozott „*ezek az ő játékaik, ezért mi vigyázunk rá (...) Köszönetet mondok Neki, mert ő nem halott. Igenis itt van közöttünk, mi hiszünk benne. (...) Ő egy istennő. Nem értek egyet azzal, hogy bárki is elvigyen tőle bármit*”. A lány apja a televízióknak beszámolt arról, több esetben kellett személyesen szembenéznie a rablókkal. „*Mondtam neki: Ácsi, ácsi, ácsi! Álljon meg a menet! Látom, hogy lopsz a Széplánytól! Úgy fogja ő ezt neked visszaadni, hogy azt megemelegeted! – Akkor megdermedve meredt rám, aztán visszatette a játékot. Azt gondolom, így nem fogja megbüntetni!*” (CHV, 2015).

Az azon az útvonalon vezető kamionsofőrök így nyilatkoztak a televízióknak a rablásról: „*Rossz, rossz, nagyon rossz! Én szerintem legalábbis mindenképpen. Hát ez nem kis bűn!*”; „*Hát mit csináltak ezzel az anygallal? Ez itt egy angyal! Nekünk (kamionsofőröknek) ő az autópálya angyala*” (CHV, 2015).

Christián Parker¹³ szociológus magyarázata szerint „*A rablást elkövető emberek nem tartják tiszteletben a hely szentségét. Valakik számára ez a hely tényleg szent. Viszont, az embereknek egy bizonyos csoportja nem hisz ebben a szentségben, így számukra a rablás egy semleges cselekedet*” (CHV, 2015).

Az apa és az édesanya mindketten utaltak arra, hogy a rablásért az illető „megfizet”. A szent helyről való értékek eltulajdonítása etikailag nem helyes cselekedet, sőt, a társadalom szemében ez büntetendőnek minősül. Olyannyira, hogy arról a nemzeti tévécsatorna híradójában még riportok is szerepelnek. Megjegyzendő viszont, hogy nincsen a tudomásomban olyan szabály, amely valóban valamely legális úton büntetné az elkövetőket. A nép ítélete viszont ma is súlyos büntetésnek számít. Ebben a helyzetben is ugyanez történik a rablóval. A többségi társadalom tagjai elítélik majd őt tettéért, amely bíráló felérhet bármilyen *átokkal*.

11 Bicianimita: egy olyan animita, amely egy biciklibaleset áldozatának állít emléket. Az emlékhely részét képezi a szokásos házikó, amelyben a léleknek szentelt oltár található. Azonban mellette egy fehérre festett bicikli is található, amely segít a mennyországba való eljutásban.

12 Chilevisión, CHV noticias, Roban peluches en popular animita de la Autopista del Sol (2015. január 26.)

13 Christián Parker, Dr. Sociología Instituto Avanzado USACH.



A televízió híradójában a rablásról közölt felvételek az interneten is elterjedtek. „Arcátlan rablás egy híres animitától” – olvasható a felvétel alá írt magyarázatában. (CHV, 2015)



A fenti két képen a széplány lélekpihenőjének oltára és a felajánlott játékokból keletkezett valóságos hegy látható. (Ulloa, 2016)



A felajánlott játékok megóvására a család polcokat, üvegből készült tárolókat és napernyőket helyezett ki. A fenti két képen ezek láthatók. (LaCuarta, 2014)
A „Széplány” oltáránál vendégkönyv is található, amelybe a látogatók lejegyezhetik fohászaikat (LaRed, 2014)



Egy szál cigaretta a gyógyulásért

Egy alkalommal a santiagoói központi temetőbe vezetett kutatásom útja. Carmencita híres animitája mellett elhaladva két tizenéves iskolás lányra lettem figyelmes, akik bámészkodva figyelték az elhelyezett ajándékok színes halmát. Beszédbe elegyedtem velük.

Az egyik lány, Maira elmesélte, hogy ő Bolíviában kért már egy lélektől segítséget, amikor az unokatestvére gyomorműtétre szorult egy súlyos betegség miatt. A lány gyakran látogatja meg a Bolíviában élő családtagjait. Egyik alkalommal vitt az animitának egy szál cigarettát és egy üveg kólát. Elszívott vele együtt egy szálát, s közben a kívánságra gondolt erősen. Maira szerint, ha a lélekkel együtt töltesz egy kis időt, pl. elszívsz vele egy cigarettát, akkor a kérésed is biztosabban meghallgatja. Ez a gesztus erősíti a kérés teljesülésének valószínűségét. Elmondta, belül a fejében kérte a lélek segítségét az unokatestvére gyógyulásában. Nem tudta, segíteni fog-e, de erősen hitt benne. Ha pedig mégis meghal a kisfiú, akkor legalább már tudni fogja, hogy mindenképpen meg kellett halnia. Tehát akkor is nyugodt lehet, hogy így történt (Maira, 2016).

A lélek kedvenc földi csemegéit tehát érdemes ismerni. Megkérdeztem a lánytól, miért éppen cigarettát és kólát vitt neki. Talán tudta, hogy életében dohányzott, és szerette a kólát? Meglepetésemre csak annyit mondott: „De hiszen fiatal volt. Hát már hogyan szerette volna a kólát és a cigit? Ilyen dolgoknak bármelyik fiatal örülné”. Eltelt két év és a lány kérése beteljesült. Az unokatestvére gyomorműtétje sikeres volt, hosszabb lábadozás után teljesen meggyógyult. Maira visszatért az animitának megköszönni a csodatételt. Beszélgettem vele egyet (Maira, 2016).

Amennyiben az elhunyt életstílusával az összegegyeztethető, valóban egy szál cigaretta felajánlása

is ajándék lehet. Don Daniel, az Ámbar animítája mellett dolgozó autószerelő mondta, hogy ehhez a lélekpihenőhöz például szoktak hozni cigarettát. Elmondása szerint egy közös dohányzás alkalmával a lélek hosszabban el tud beszélgetni a fohászkodó személlyel. Ez előnyös, ha valaki „biztosra szeretne menni” a kérés teljesítésének ügyében. A férfi nevetve megjegyezte: *„Hát valószínű marihuánával még sokkal erőteljesebben kérhetünk akármit is tőle. Persze akkor nem hagynál neki ott egy egész szalát. (Nagytot nevet.) Csinálsz egyet neki, aztán végül úgy is te fogod elszívni helyette. De akkor is szép gesztus”.*

Személyes következtetésem szerint a „biztos csodatétel” koncepciója egy ilyen ajándék ellenében a felajánlás értékével/árával lehet összefüggésben. A marihuána és az általános dohány esetében hasonlóan élvezeti cikkekről beszélünk, amelyek közt egyértelmű pénzbeli értékkülönbség van. A nagyobb értékű felajánlás ezek alapján sokkal biztosabb eredményt hoz.

De ismerjük meg Ámbar animítáját közelebbről!



Az animita szentélye (Saját fotó, 2016)

Egy transzvesztita lelkének oltárán

Terepmunkám ideje alatt a Santiago központjában lévő egyik legismertebb piros lámpás negyed kellős közepébe költöztem. Azonnal szembetűnt, hogy a

General Jofre és a Fray Camilo Henríquez utca kereszteződésénél található egy Ámbar nevű animita is. Egyik délután beköszöntem az autószerelő műhelybe, amelynek falánál a halott Ámbar lelkének felajánlott tárgyak sorakoznak.

A megkéselt csinos női alak sárguló fotója mellé napernyőt tűztek, körülötte falra firkált üzenetek olvashatók. Az elégett gyertyák viaszecppjei az utca betonjába égtek a tűző napon, melybe felajánlásokként elszívott cigaretták csikkjeit ragasztottak.

Szembetűnt, hogy a felajánlások közt nem csak a szokásos képeket, keresztek, gyertyákat, művirágokat és játékgúrákat látom, de ezek mellé mindig tettek még divatmagazinokat, pletykalapokat, női ruhadarabokat és alsóneműt, hajdíszeket, műanyag koronát, óvszert, sörösuveget, álarcot, nyakláncokat, fülbevalókat, parfümöt, rúzsot, púdert és szemfestéket is. Kíváncsi voltam, vajon a műhely dolgozói mit mesélnek az animita történetéről.



Az oltár. A képen egy söröskorsó látható, amelyet nylonharisnyával átkötöttek. Ezek a tárgyak mind Ámbar életmódjára utalnak. A korsóban művirágcsokor van. Az oltáron emellett látunk még néhány játékgúrákat, gumióvszereket, cigarettacsikkjeit és gyertyákat. Ezek mind a felajánlások részét képezik (saját fotó, 2016)



Felajánlásként elhelyezett fülbevalók és más ékszerek
(saját fotó, 2016)

Don Luis és Don Daniel, a két autószerelő nagyon kedves volt velem. Azonnal elkezdtek mesélni. Bár Don Daniel első benyomásra úgy tűnt, hogy a háta közepére sem kívánja ezt a kérdezősködést. „Mit szeretnél tudni?” – kérdezte félvállról. Mondtam, hogy szeretném megismerni az animita történetét, és bármi érdekel Vele kapcsolatban. Don Luis közelebb jött, és kikísért az animita elé. Elmesélte, hogy ezt a személyt megkéselték. A női neve Ámbar. Ő egy transzvesztita volt, aki itt dolgozott a General Jofre és a Fray Camilo Henríquez utca kereszteződésénél. A két férfi elmondása szerint a környéken Ámbart nagyon szerették. De pár évvel ezelőtt (2008-ban) valaki megkéselte, mert „nem tűrte a transzvesztitákat”. (Terepnapló, 2017)

Sok barátja volt, akik a mai napig látogatják a lélekpihenőt. „Azt mondják, csodatévő” – mondták ketten párhuzamosan. A férfiak tagadták, hogy bármely felajánlás ellenében csodákat kérnének Ámbartól, annak ellenére, hogy „tudják”, csodatévő. Don Luis a beszélgetés közben egy pillanatra visszament a műhelybe letenni a kezében maradt rongyot. Don Daniel azonnal bizalmasabb hangnemre váltott, és megjegyezte: „Jó, ... hát itt nem

szoktam felajánlani neki semmit, de a házikónál igen!”. A gyorsan hadart elmondásából kiderült, hogy Ámbarnak két animitája van. „Ott (a házá-nál) van egy casita, olyan templomocska féle. Én oda szoktam vinni neki egy virágot vagy gyertyát. De csak nagyon ritkán. Tényleg. Egyébként csak elmegyek mellette. De oda viszek egy-két apróságot, ha a segítségére van szükségem. Hát ő egy tiszta lelkű, jó szándékú ember volt”. A következő kijelentésnél már majdnem suttogott: „Olyanról is tudok, aki szerelmes volt belé...” Alig érthetően motyogott: „Ezt nem volt nehéz, hiszen gyönyörű volt! Tudod... ha mindig itt van, találkozom vele, megismerem, és szerelmes leszek bele. Nekem van feleségem. De attól még engem nagyon mélyen érintett Ámbar halála. Nagyon... nagyon rosszul voltam...”. Ekkor váratlanul visszatért Don Luis és a beszélgetés ismét általánosabbá vált. (Terepnapló, 2016) Ezen a ponton tehát fény derült arra, bizony csak első kérdésre tagadta a férfi, hogy látogatná Ámbart és hinne csodáiban. Amint Don Daniel kollégája eltávolodott, már meg is tudhattam: Ámbarnak két animitája van, s ő a másikat látogatja, ahová még ajándékot is visz neki.

Az autószerelő műhely melletti animita az elhunyt halálának helyét őrzi, s nőként folytatott életének emlékét. Párhuzamosan létezik egy másik lélekpihenő a férfi családjának házában, ahol apaként és férjként őrzik emlékét szerettei. Don Daniel elmondása szerint a házában lévő animita oltárán fénykép szerepel a férfiről apaként, gyermekeivel. Női alakjáról, Ámbarról is van egy kép, viszont az a halálának helyszínén épült animitánál, hiszen nőként érte őt a halál. Ezek a szimbólumok engedtek arra következtetni, a két animita a férfi más-más szerepeit tükrözi. Ámbar valóban két életet élt. Don Daniel elmesélte, hogy jól ismerte Ámbart. Nappal férjként élte életét, éjjel pedig átváltozott. Santiagói, külvárosi házában elhagyta férjként, s megjelent nőként abban a városközponti utcában, ahol kuncaftjait fogadta.

A kétarcú élete miatt a néphit szerint úgy értelmeződik, lelkének is két oldala van, s ez a két fél két különböző térben távozott a földről. Az animita márpedig a néphagyomány szerint ott épül, ahol a haláleset történt, vagy ahol az illető személyt utoljára látták élve. Az apa utoljára saját családjának házában volt életben, Ámbar pedig az utcában, ahol prostituáltként gyilkolták meg. Az animiták jelenléte azt mutathatja, egyazon ember halála akár „két-szer is megtörténhet” a társadalom interpretációja szerint, más szerepekben.

Más animitánál ilyen felfedezést nem tettem, ehhez hasonló példáról nem olvastam a szakiro-

dalmak feldolgozásakor, és nem is hallottam egyeb forrásból sem. Az eset egyedisége kedvet adott hozzá, hogy egy későbbi tanulmányunka során más balesetben életét veszített transzvesztita animitájáról írjak hosszabban.

Ámbar látogatóinak körét vizsgálva azt sikerült megtudnom, a városközponti animítát kollégái látogatják, és családjából egyedül a lánya. A lány virágot és gyertyát szokott hozni. A transzvesztita és prostituált barátai és egyben kollégái a rúzzsal falra írt üzenetek mellett a nőiséggel kapcsolatos tárgyakat hagynak a helyszínen. Az ajándékok jellege is jól tükrözi a személyek kapcsolatát.

Viszont ha Don Daniel transzvesztitaként ismerte Ámbart, akkor miért a családapának állított animítát látogatja? Gondoljunk csak bele az előbb idézett beszélgetésbe, ahol a férfi suttogva osztotta meg velem féltve őrzött magánéletének részleteit a műhely előtt. Elmondta nekem személyes történetét, mert én nem tartozom a munkatársai közé. Hiszen azt csak előtűk van miért titkolnia. Munkatársai véleményétől és reakcióitól való félelmében nem áll meg imádkozni és ajándékot adni Ámbarnak, de bepótolja azt egy semleges környezetben: a férfi énjének épült házacs-kánál. Bár néhány alkalommal, amikor Don Danielt kerestem a műhelyben, hallottam a férfival kapcsolatos, kissé gúnyos hangvételű megjegyzéseket, hogy „Ő tud mindent, ami Ámbarral történt!”, „Ő szokott arra felé motorozni (ahol a férfi háza van)”, „Ő még a lányát (Ámbar lányát) is ismeri!” stb.

Összegzés

Néhány példán keresztül láthattuk, hogyan vázolható fel a lélek útja váratlan halál esetén a testből való kilépéstől számítva a chilei népi vallásosság tükrében. A földi vágyait be nem teljesített lélek a földön marad, hiszen *útját még nem kövezték ki* a Mennye kapujáig. Köztes létbeni állapota engedi számára, hogy beavatkozhasson az élők mindennapjaiba, legyen az csodatétel vagy átok útján. Mintegy közvetítőként működve az égi és a földi szféra között.

Az animítával való személyes kapcsolat legtöbbször egy fohással kezdődik, amelyben a hívó kérést fogalmaz meg. A lélekipihenőnél elhelyezett ajándékok, ha valóban illenek az ott lakó lélek személyiségéhez, akkor azokat köszönetképpen követi a csodatétel, azaz a fohásban megfogalmazottak teljesítése. A lelket bármely sértés éri, legyen az egy kedvezőtlen ajándék, lopás vagy tiszteletlenség, az átokkal válaszolhat. A „cserekapcsolat” segítségével

a lélek még a test halála után is kivieszi a részét a társadalmi életből. Embereknek teljesít szívességet, ahogyan azok válaszul őt szintén figyelmes ajándékokkal látják el. Ezt a jelenséget úgy magyaráznám: a társadalmi halál nem állt be, hiszen a lelkek haláluk után is részét képezhetik a közösség életének. Megfigyeléseim szerint, a kölcsönös szívességek rendszere égi és földi sík között is folytonosságot mutat a chilei népi vallási hagyományokban.

Felhasznált szakirodalom

- Castillo, Ó. 2011. október 22 *Pontificia Universidad Católica de Chile*. Forrás: „Al Cuidado de Marinita” – Corto Documental: <https://www.youtube.com/watch?v=49fp0rispU>
- CHV. 2015. január 26 Roban peluches en popular animita de la Autopista del Sol – CHV Noticias. Santiago, Región Metropolitana, Chile. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=TcqT1lweFK0&t=1s>
- Hermans, L. 2010 „Gracias por los favores concedidos” – Animitas and the Everyday life in Santiago. In L. H. Gomez *Bachelor Thesis*. Santiago, Chile, 34-36.
- Izquierdo, P. 2017. március 23 *Az animíták fontossága a család számára*. (Kérdező: A.-S. Lili)
- LaRed (Rendező). 2014 *Los milagros de la animita „Niña Hermosa”* [Film]. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=g3h2Qpm6k0E>
- Maira. 2016. november 24. *Az animíták csodatételei*. (Kérdező: A.-S. Lili)
- Santino, J. 2004 Spontaneous Shrines, Memorialization, and the Public Ritualesque. In Santino J. *Popular Culture Faculty Publications*. Bowling Green State University, USA, 51-65.
- Terepnapló*. 2017. január. Helyszíni feljegyzések. Almási-Szabó Lili, Santiago, Chile.
- Yoder, D. 1974 Western Folklore – Toward a Definition of Folk Religion. In Yoder, D. *Symposium on Folk Religion*. Western States Folklore Society, USA, 2-15.
- Zepeda, H. 2016. április 26. *Son milagrosas las animitas?* TVN, El matinal de Chile, Santiago de Chile, Santiago.
- Zurita, J. 2017. március 22. *A chilei animítákba vetett hit a bányáiparban*. (Kérdező: A.-S. Lili).